

Nekoliko crikveničkih toponima i nadimaka

Slavko Matejčić, dipl. oec.
Petak, HR – 51260 Crikvenica
smateji1@gmail.com

UDK 811.163.42`373.21(497.561Crikvenica)

Sažetak

Autor u članku analizira toponime i nadimke u jednoj pjesmi-rugalici koju je objavila Đurđica Dusper Ivančić u svojoj knjizi Da nas ne bi bura zela. Iščitavanjem imena i nadimaka iz pjesme te pretražujući Stališ duša Župe Crikvenica dolazi do okvirnog razdoblja kada je pjesma nastala te tumači pojedine toponime i nadimke povezane s istima. Također se bavi starim nazivom centralnog crikveničkog trga Cirkula i utvrđuje da taj naziv potječe ne od geometrijskog lika kružnice nego od namjene okupljanja i druženja Crikveničana na toj lokaciji. Do tog zaključka dolazi povezujući talijansku riječ circolo i njena različita značenja.

Ključne riječi: Crikvenica, toponimi, nadimci, trg Cirkul

Uvod

Tradicija nekog kraja predstavlja ukupnu materijalnu i nematerijalnu kulturu koja postoji u nekom određenom vremenu. Kako vrijeme prolazi tako se i ta tradicija mijenja i prilagođava promjenama. Svjedoci smo ubrzanih promjena upravo na svim područjima života kako se ne bismo izgubili u pokušaju njihova nabiranja. Muzeji, muzejske zbirke, knjižnice, zavičajna društva samo su neke od institucija koje pokušavaju zabilježiti tradiciju koja nestaje posebno na području nematerijalne kulture, govora, narodnih običaja, pjesama i sl. jer su isti najranjiviji, odnosno prenose se predajom. Da bi se sačuvali nematerijalni oblici kulture: govor, pjesme, narodni običaji treba ih zabilježiti pisanim, zvučnim ili video zapisom, kako bi se kasnije stručnom obradom moglo taj materijal koristiti u svrhu znanstvenih istraživanja a i zbog predstavljanja vremena kojeg više nema.

Obiteljski nadimci i toponimi sačuvani u pjesmici – rugalici

U svojoj knjizi *Da nas ne bi bura zela* Đurđica Ivančić Dusper objavila jednu, svojedobno vrlo popularnu crikveničku pjesmicu – rugalicu u kojoj se spominje veći broj starih obiteljskih nadimaka i toponima. Pjesmicu je zabilježila prema kazivanju Crikveničanke Marije Katnić – Kazove.

Crkveniška negdanja rugalica

Na vrh Dužice fiškalijska

Spod nje biškopija

Na Gorice Fažolinka

Na Kraj vrteš Dalmatinka

Na Obale Vid i Manda

Na Petaku kotičari

Va Šupereš lopužari

/ili:/ Na Kraj vrteš Luca Hvajda

(po iskazu Bosiljke Matejčić)

Nastanak ove pjesmice rugalice možemo vezati uz uobičajeni način tradicijskog pamćenja rodbinskih veza iskazan u stihovima, što nalazimo kod raznih naroda i kultura. Ovaj tekst bogat toponimima i nadimcima govori puno o nekadašnjoj Crikvenici.

O vremenu nastanka rugalice možemo nagađati na temelju imena koja se spominju.

Stih *Na Obale Vid i Manda* veže nas uz Strossmayerovo šetalište ili kako se je prije Prvog svjetskog rata zvalo Obalni put. Na tom putu bilo je par ribarskih kućica i naselje obitelji Ivančić. Vid i Manda bili su supružnici. Vid Ivančić rođen je 1831. godine, a Manda ili punim imenom Magdalena rođena Car, rođena je 1841. godine (Status animarum župe Crikvenica XIX i XX st.). Vjenčali su se 24. kolovoza 1864. godine, tako da o nastanku toga teksta možemo govoriti tek poslije te godine, ali nikako poslije 1898. kada Vid umire.

I ostali stihovi počinju nazivom toponima te zatim slijedi obiteljski ili osobni nadimak osoba vezanih za taj toponim. Nadimak Fiškal koji je nosila jedna grana obitelji Car povezan je s Dužicom. Za taj predio Crikvenice crikvenički kroničar Ratimir Gregurić navodi: *Treća ulica (Basaričekova) koja vodi kao nastavak Gorice prema selu Sopalskoj zove se pučki radi svoje duljine „Dužica”*. Inače, nadimak Fiškal potvrđen je i u knjizi *Stališ duša župe Crikvenica za XIX. i XX. stoljeće*.¹ Isto na Dužici, ali ispod Fiškala smješteni su Lovrići s nadimkom Biškup. Kako se u trećem stihu uz Goricu spominje samo nadimak Fažolinka danas je teško ustanoviti na koju se osobu taj nadimak odnosio. Možda će netko od čitatelja pronaći neku poveznicu. Inače Goricu (s današnjim nazivom Gorica Braće Cvetic) Martina Bašić spominje u članku

¹ Nadimak se spominje na 230. stranici.

Crikvenička toponimija kao: *Jedno od najstarijih naselja Crikvenice na kamenitome brijegu u blizini današnjega centra. Iznad njega je crkva Sv. Antona. Nekada je pored te crkve bilo groblje (Cimîter pòli Světōga Āntōna). S lijeve strane, gledajući s mora, živjele su obitelji Matějčič, a s desne strane obitelji Câr. Deminutivna izvedenica od gora 'brijeg, brdo'.* (Bašić 2009: 28).

U četvrtom stihu imamo dvije varijante. Po sjećanju Marije Katnić – Kazove spominje se žena iz Dalmacije – Dalmatinka, dok druga varijante, prema sjećanju Bosiljke Matejčić, spominje Lucu Hvajdu. To znači da se ista pjesma mogla mijenjati i nadograđivati s protokom vremena. Hvajda je riječ koja znači korist, a izvedena je iz turcizma *fajda*, odnosno u ovom slučaju podrazumijeva osobu koja u svemu traži korist, dobitak. Toponim je isti u obje varijante: predio nazvan *Na kraj vrteh*, odnosno današnja Ulica kralja Zvonimira u svom gornjem dijelu. Nadimak Dalmatinka nije neobičan ako znamo da u devetnaestom stoljeću postoji slobodan protok ljudi unutar Austro-Ugarske monarhije što se dobro može iščitati iz župnih knjiga Stališ duša.

U zadnja dva stiha spominju se poznati toponimi: Petak – danas Ulica Petak i istočni dio Frankopanske ulice do mosta te naselje Šupera nastalo na putu za Ladvić. Za toponim Petak Martina Bašić ima nekoliko tumačenja koja potječu iz raznih pučkih predaja: *Pučkom je etimologijom izvedeno nekoliko motivacija:*

1. *Mjesto na sajmu koje se održavalo na Petākū za Vèlū Gospū plaćalo se petakōn (neznani novac i neznana vrijednost).*
2. *Sajam se održavao svakoga petoga dan u tjednu (N jd. pětāk i petāk).*
3. *Mjera kojom su se mjerile masline za mlin (tòš) zvala se petāk (a na Petākū su bila dva tòša).* (Bašić 2009: 37).

Nadimak *kotižari* još je poznat ali u današnje vrijeme već pomalo izvan upotrebe. Radi se o obitelji Matejčić čiji su pretci bili majstori za izradu kotiga, ženskih haljina od janječeg krzna. Nadimak *lopužari* je namjerno ili slučajno iskrivljen izvorni naziv *lopižari* tj. proizvođači lonaca od gline. *Lopiž* je glineni lonac za kuhanje na ognjištu. Imao je dvije ručkice oko kojih bi se omotala žica da bi se je zatim prikvačila za komoštru, to jest lanac koji je visio unutar ognjišta i služio za podizanje i spuštanje posuda u kojima se kuhalo jelo. O tome postoji stručni članak u Vinodolskom zborniku br. 15 autorice Mirjane Randić koja govori o tradiciji izrade posuda od gline u crikveničkom Gornjem kraju tj. Ladviću, Vidima i Lončarima (Randić 2014). U članku se spominju obitelji Gržičić i Brnjac koje potječu s područja Gornjeg kraja. U članku se također spominju kao lokacije s lončarskom tradicijom Kotor i Lončari. Mislim da se na Kotoru nisu bavili lončarstvom nego je ta atribucija došla na temelju toga što Vinodolci (Bribir, Grižane) znaju stanovnike Crikvenice zvati Kotorani pa je tako i lončićima koji su nabavljeni u Bribiru dodan pridjev *kotorski rad*.

Tekst ove pjesmice rugalice je tako kratak, a pokriva cijelu nekadašnju Crikvenicu. Ipak u tim stihovima nije spomenut *Cirkul*, centralni crikvenički trg, a i on ima svoju priču.

Toponim *Cirkul*

Cirkul je stari narodni naziv za crikvenički glavni trg, danas Trg Stjepana Radića, ili kako ga u Rječniku crikveničkoga govora određuju autorice Đurđica Ivančić Dusper i Martina Bašić: *...središnji trg u Crikvenici, dio današnjeg Trga Stjepana Radića* (Dusper, Bašić 2013). U istom Rječniku označena je i pozicija trga na karti Crikvenice, dok u nekim drugim knjigama i zapisima nalazimo detaljnije opise samog toponima. Prema Antunu Rigoniju, crikveničkom župniku koji je u svojoj Župnoj spomenici ostavio niz povijesnih zapisa o Crikvenici, riječ *cirkul* znači krug ili kako on navodi: *Tu počima „Cirkul“ a ime mu sjegurno od riječi talijanske ili latinske: circolo, lat. circulus t. j. krug, jer i imade oblik kružnice.* (Rigoni 1914-1942).

Ratimir Gregurić, Rigonijev suvremenik i sljedbenik također u svojim zapisima spominje *Cirkul*: *Središta mjesta je Cirkul (lat. Circulus – krug) tik uz parobrodarsko pristanište. Na tom trgu rastu dvije velike murve ispod kojih se na klupama po lijepom danu odmaraju stari ribari, a sjede ovdje i putnici koji čekaju, bilo parobrod, bilo autobus, jer ovdje je također glavna autobusna postaja.* (Gregurić 1941.)

Đurđica Ivančić Dusper, autorica koja je cijeli svoj opus posvetila Crikvenici, također u svojoj knjizi *Pod Murvicun* spominje *Cirkul*: *„Se to, ali i još puno toga ča treba reć, govori da murvica ni bila samo radi hlada i klup, neg' za to ča j' bila va samoj sredine Cirkula. A Cirkul je negda bil crkveniški trg- žila kucavica Crkvenice. Bilo j' to mesto kade se j' moglo nać na kupu, kad je trebalo, va svečaneh ili nekeh drugeh prilikah, i puno više naroda.* (Dusper 2000.).

Čitajući sve ove navode palo mi je na pamet da bi trebalo pogledati rječnike koji spominju riječ *cirkul* i vidjeti koja još značenja ima ova riječ. U Latinsko-Hrvatskom rječniku Mirka Divkovića (Divković 1900) riječ *circulus* označava krug, kružnicu, vanjsko obziđe, kolanje zvijezda, ali i kolo, posijelo i društvo. Značenje istog pojma ne ograničava se samo na geometrijski oblik ili s njim povezane arhitektonske i astronomske pojmove nego tu uključuje i mikrokozmos, sociološke pojmove.

Ako zatim pogledamo talijanski rječnik *Il nuovo dizionario Italiano Garzanti* (Grupa autora 1985), vidimo da i tamo jedno od tumačenja riječi *circolo* kaže da je to *Skupina ili udruga osoba koje se okupljaju na određenom mjestu u cilju zabave ili poduke, te samo mjesto.*

Iz svega ovoga proizlazi da crikvenički *Cirkul* nije dobio ime po izgledu, koji i nije baš okrugao, nego po tome što su se tu kao centru mjesta okupljali

stanovnici Crikvenice. Bilo je to svakodnevno okupljanje radi izmjene informacija u vremenima kada nije bilo radija, telefona, novina. Osim legendarne murvice bila je tu i tržnica na kojoj se trgovalo poljoprivrednim proizvodima pa je i to doprinosilo okupljanju stanovništva.

U svojim sjećanjima na prošlost Crikvenice Jelena Jendrašić je navela da je preko zime ,kada su dani bili hladni i vjetroviti, Ivan Skomerža mlađi (1864. – 1953.) znao otvoriti portun svoje kuće, ondašnjeg hotela Clotilda, kako bi se ljudi mogli skloniti od hladnoće. Kao centralni trg u mjestu Cirkul je služio i za veća okupljanja ljudi prilikom političkih skupova, zatim tradicionalnih mesopusnih zbivanja i religijskih okupljanja, procesija te raznih svečanosti.

O tome kad je Cirkul dobio svoje ime možemo samo nagađati ali to svakako treba povezati s gradnjom kuća koje su oformile trg i sadnjom stabala murvi, a sve to se odigralo tijekom 19. stoljeća. Doprinijeli su tome i činovnici raznih institucija, koje su imale sjedište u Crikvenici: sud, ispostava lučke uprave, porezni ured i sl., koji su školovani u Rijeci gdje je jedan od službenih jezika bio talijanski. Pa i Crikveničani su se voljeli podičiti znanjem talijanskog jezika kojeg su naučili radeći po svijetu. Svjedoči tome i leksik crikveničkog govora bogat talijanizmima.

Današnji Trg Stjepana Radića rijetko tko i zove Cirkul. Promijenile su se društvene silnice, običaji. Ljudi više sjede po ugostiteljskim objektima, dio aktivnosti preselio se na prostor između prodavaona i tržnice u Ulici braće Brozičević. Godine 2012. preuređen je stari Cirkul i dobio je novi svečani izgled, sve je podređeno turizmu. Okupljalište starijih Crikveničana preseljeno je na klupe uz zapadnu granicu trga. Uz istočni dio trga ostavljeno je dovoljno prostora za razna zabavna događanja, koncerte, maškarane priredbe, klizališne predstave i slično. Jedino je ostalo neriješeno pitanje točke kojoj bi sadašnji trg gravitirao, nekog spomenika koji bi davao identitet i trgu i mjestu, a imali smo mogućnosti to riješiti, da spomenem samo dva primjera: Gržičićevu Ribu i mlinski kamen toša za masline.

Priča o starom – novom Cirkulu s ovime ne završava. On i dalje ostaje u svojoj nekadašnjoj funkciji okupljanja i druženja ljudi o čemu nam priča i njegovo ime.

Literatura i izvori

- BAŠIĆ, Martina. 2009. Crikvenička toponimija. *Folia onomastica Croatica*. Zagreb. Vol. No. 18. 28. <https://hrcak.srce.hr/file/79312> pristupljeno 15. 1. 2022.
- DIVKOVIĆ, Mirko. 1900. *Latinsko-hrvaški rječnik – za škole*. Kr. Hrvatsko-slavonsko-dalmatinska zemaljska vlada. Zagreb.

- GREGURIĆ, Ratimir. 1941. *Građa za povjest Crikvenice*. Privatna zbirka Slavka Matejčića.
- Grupa autora. 1985. *Il Nuovo dizionario italiano Garzanti*. Garzanti editore s.p.a. Milano.
- IVANČIĆ DUSPER, Đurđica i BAŠIĆ, Martina. 2013. *Rječnik crikveničkog govora*. Centar za kulturu *Dr. Ivan Kostrenčić*. Crikvenica. Crikvenica.
- IVANČIĆ DUSPER, Đurđica. 2000. *Pod Murvicun: crtice z negdanje Crkvenice*. Adamić d.o.o. – Ustanova u kulturi *Dr. Ivan Kostrenčić*. Rijeka – Crikvenica.
- IVANČIĆ DUSPER, Đurđica. 2017. *Da nas ne bi bura zela*. Centar za kulturu *Dr. Ivan Kostrenčić* Crikvenica. Crikvenica.
- RANDIĆ, Mirjana. 2015. Lončarska tradicija crikveničkog područja. *Vinodolski zbornik br. 15*. Centar za kulturu *Dr. Ivan Kostrenčić*. Crikvenica. Ur. Sanja Škratić. Crikvenica.
- RIGONI, Antun. *Spomenica župe Crikvenica (1914. – 1942.)* Arhiv Župe Uznesenja Blažene Djevice Marije. Crikvenica.
- Status animarum Župe Crikvenica XIX i XX st. Župa Crikvenica. 19. stoljeće. Hrvatski državni arhiv. Rijeka.

Slavko Matejčić, dipl. oec.
Petak, HR – 51260 Crikvenica
smateji1@gmail.com

UDC 811.163.42'373.21(497.561Crikvenica)

Several of Crikvenica toponyms and nicknames

Summary

*In the article the author analyzes the toponyms and nicknames in one poem-mocking song which was published by Đurđica Dusper Ivančić in her book *Da nas ne bi bura zela*. By reading the names and nicknames from the poem and by searching through the *Stališ duša* (the State of the souls - a document enumerating people in a particular parish) of the Parish of Crikvenica, the indicative period when the song was created was discovered, and it interprets the individual toponyms and nicknames associated with the aforementioned. He was also occupied with the old name of the central square of Crikvenica the "Cirkul" and he determined that that name does not come from the geometric shape of the circle, but rather from the purpose of gathering and socializing of the inhabitants of Crikvenica at that location. He arrives at that conclusion by linking the Italian word *circolo* and its different meanings.*

Kaywords: Crikvenica, toponyms, nicknames, "Cirkul" square